

ЛІТЕРАТУРНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК НАУКОВА Й НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ПРОБЛЕМА

Література рідного краю є важливою та неодмінною частиною наукових робіт у царині науки. Крім цього, це складова літературної освіти учнів, студентів, доповнення до планів і програм загальноосвітніх закладів та закладів вищої освіти.

Проаналізувавши навчальні програми освітніх установ, ми з'ясували, що години з уроків літературного краєзнавства виділені у кожному класі, а у програмах ЗВО до навчально-методичного плану включені спецсемінари з літератури рідного краю. На нашу думку, причиною такої уваги до курсу є те, що ця дисципліна має великий і потужний навчально-виховний потенціал. А одним із завдань упровадження літературного краєзнавства у шкільний/студентський навчально-виховний процес є активізація інтересу молоді до цього важливого аспекту літературної освіти, надання їй необхідних знань із літератури рідного краю. Вивчення такої літератури сприяє осмисленню історії рідного краю, його духовного життя, національних традицій, формуванню національної свідомості, патріотизму і є могутнім виховним засобом, що стимулює самовдосконалення і саморозвиток особистості учнів. Для них приклад вихідця з рідного краю слугує дієвою моральною школою.

Історія літературного краєзнавства в Україні нараховує вже майже два століття, вивід його ведуть від часів виникнення періодичної преси в Харкові, Києві, Одесі, а згодом і в інших містах. Також серед науковців є думка, що дотично проблему літературного краєзнавства розглядали ще в добу античності. Так, наприклад, вважає Т. Волинець. Вона зазначає, що основи майбутньої теорії літературного краєзнавства є дуже давніми і їх започаткування варто розглядати з часів античності. Важливими в аспекті аналізу досліджуваної проблеми є праці філософів — Аристотеля, Ф. Гегеля, І. Фіхте. Помітно вирізняються серед інших філософів праці нашого земляка Григорія Сковороди (XVIII ст.). Його байки як повчальний засіб сюжетами та системою образів максимально наближені до життя та пов'язані з народною педагогікою. Плідним на наукові дослідження було XIX століття. Воно представлене працями М. Грушевського, М. Драгоманова, С. Русова., В. Антонович.

Вивчаючи праці науковців, прийшли до висновку, що в них розглядалися лише окремі аспекти порушеної проблеми. Та незважаючи на дотичність до поставленої проблеми, вчені запропонували методіку вивчення літератури, що передбачала широку і ґрунтовну літературно-краєзнавчу діяльність як основу тлумачення, роз'яснення літературних творів, умову усвідомленого засвоєння вихованцями змісту твору письменника. Отже, період із часів античності до II-ї половини XIX століття визначаємо як такий, у процесі якого відбувалося формування основ майбутньої теорії літературного краєзнавства, тобто його розвиток.

Проблема вивчення літературного краєзнавства актуальна й у XXI столітті. Значно активізувалося осмислення науково-методичної проблематики літературного краєзнавства в українській науковій періодиці XX-XXI століть. У цей час з'являються журнали «Дивослово», «Українська література у загальноосвітній школі», «Урок української» тощо. Яскраво представлені в цей період праці Є. Пасічника, В. Шуляра, Г. Токмань, В. Поліщука, П. Ротач, В. Неділько та інших. Погоджуючись із думкою Є. Пасічника, ми зазначаємо, що літературне краєзнавство допомагає наблизити письменника до читача, активізувати позакласну роботу з літератури, дає цікавий матеріал для з'ясування зв'язків письменників з іншими народами з Україною. Крім цього, воно відіграє велику роль у формуванні патріотичних почуттів сучасної молоді.

Література рідного краю меншою чи більшою мірою представлена в кожному регіоні України. Що стосується Черкащини, то вивченням питання літературного краю в цьому регіоні займаються науковець В. Поліщук, В. Пахаренко, В. Коваленко та інші.

Краєзнавцями Черкащини написано сотні книг, тисячі статей і заміток літературно-краєзнавчого змісту. У них розкривається багата історія Шевченківського краю. Дуже важливим є те, що велике духовне багатство стало надбанням для нових поколінь. На наше переконання, головна місія літкраєзнавства — це прилучення дітей і молоді до матеріальних і духовних скарбів рідного краю. Акцентуємо увагу і на тому, що для цілеспрямованої та ефективної роботи з літературного краєзнавства потрібна системність, і послідовність, обізнаність вчителів-словесників, викладачів-філологів із фактологічною й навчально-методичною базою в цій галузі знань.

Список використаної літератури:

1. Пасічник Є. А. Літературне краєзнавство у школі. - К, 1965. - 134 с.
2. Поліщук В., Поліщук М. Література рідного краю. - Черкаси, 2013. - 512 с.
3. Токмань Г. Якщо мій досвід знадобиться... Уроки позакласного читання й літератури рідного краю // Урок української. - 2006. - №1-2. - С.33-35.
4. Шуляр В. Теоретико-методичні засади уроків літератури рідного краю // Українська література в загальноосвітній школі.- 2006.- №7. - С. 21-24.
URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/8/statti/2volinec.htm

Науковий керівник: д. філол. н., професор Поліщук В. Т.

А. Г. Свитка

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПАФОС У ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Протягом останніх років літературознавство переживає термінологічний бум: нові поняття увійшли в науковий вжиток і не бажають поступатися місцем в академічних розвідках термінам усталеним. Чи не тому поруч із «дискурсом», «наратором» існують традиційні поняття – «фабула», «пафос» та інші.

Проблемі пафосу завжди приділяли чимало уваги. Залежно від епохи в цей термін вкладали різні значення. Вперше його було вжито в античному красномовстві. Аристотель розробив категорію пафосу, зараховуючи його до компонентів риторики, що позначав піднесену пристрасть промови оратора.

Згодом у німецькій естетиці було сформульовано розуміння пафосу як сукупності певних людських пристрастей. Й. Ф. Шиллер у пафосі з'єднав три елементи: страждання, етичну висоту страждаючої істоти і її боротьбу зі стражданням. Він вважав, що «кінцева мета мистецтва – відтворення внутрішнього життя людини» [6, с. 75]. Подібна тенденція тлумачення пафосу виявилася істотною для Г. Гегеля, який визначив поняття пафосу як справжнє царство мистецтва. За його словами «пафос хвилює, тому що в собі і для себе він є могутньою силою людського існування» [3, с. 485].

Якщо взяти до рук відомі літературознавчі праці, то також можна натрапити на різні визначення. Так у літературознавчому словнику-довіднику за редакцією Р. Гром'яка і Ю. Коваліва пафос визначено «як натхнення та пристрасне переживання душевного піднесення, що неможливе без внутрішньої переконаності автора» [4, с. 541-542]. В підручнику з теорії літератури О. Галич, В. Назарець та Є. Васильєв визначають пафос «як тип емоційного світовідчуття, що окреслюється у творі й мотивує ідейну визначеність авторського ставлення до зображуваного» [2, с. 137].

Пафос найчастіше пов'язаний з категорією конфлікту, він втілюється у розвинутому характері персонажа (герої драматичних поем Лесі Українки), може бути представлений і в інших компонентах зображення (пейзаж, обставини тощо), відображати тенденції певного літературного утворення («Празька школа»). В. Пахаренко зазначає, що «виявом авторського патосу у творі є патетичність. [...] Саме вона визначає цілий спектр виражально-зображальних засобів твору» [8, с. 97]. Іноді митець вдається до нарочитої непатетичності, щоб підкреслити своє негативне ставлення до псевдопатетичності, дуже популярної в останній час.